

slegfredbørn på denne måde skulle blive ægtebørn. Her kunne man trøstigt fortsætte den kanoniskretlige radition med støtte i Jyske Lov.

I visse tilfælde afgjordes sager i klar modstrid med paveretten. Dette system havde ikke anerkendt skilsmisse bortset fra enkelte nærmest hypotetiske tilfælde. Separation var den eneste vej ud af et gyldigt ægteskab. Luther derimod mente, at separation var en umenneskelig løsning, fordi parterne herefter skulle leve afholdende resten af deres liv. Han foretrak skilsmisse-løsningen i hvert fald hvor der havde foreligget utroskab eller rømning. I Malmø synes man i årene lige efter reformationen meget hurtigt at have fulgt Luther på dette punkt. Dom til skilsmisse blev givet ikke blot for utroskab og rømning, men også for bigami og impotens.

Det romantiske billede af kvinden, som middelalderens troubadourer har efterladt, stemmer ikke rigtig overens med den senmiddelalderlige danske hverdag. De mange domme, som vedrører kvinders forhold, viser på den anden side, at kvinder heller ikke var undertrykte. De var levende, aktive mennesker, der kunne beherskes af både lidenskaber og nederdrægtighed. I 1537 fradømtes en nonne af adelig afstamning sin arveret af rettertinget i Viborg i overensstemmelse med Jyske Lov I, 33, fordi hun uden abbedissens samtykke var rømmet fra klostret for at gifte sig med en ikke-adelig mand uden slægtens samtykke.

Den chikanøse Anne Oldeland tiltalte i 1567 for 2. og 3. juledag at have ladet sine folk slukke alterlysene i Uggerslev kirke, for at have ladet sine piger fortrænge præstens kone fra kirkestolen samt for under en vielse at have ladet sine folk hente noget mel, hun havde stående i kirken, så præsten måtte forrette vielsen på kirkegården.

Pigerne havde trådt præstens kone blå og blodig over fødderne, og hendes folk var kommet larmende ind i kirken med sække og skæpper for at måle mel af.

Tiden vil vise, om fremlæggelsen af det fulde materiale vil få lige så skelsættende betydning for den retshistoriske forskning, som Kolderup-Rosenvinges udgave fra 1840'erne af et udvalg af disse gamle domme fik. Det er nok tvivlsomt, fordi et temmelig stort antal af de mere principielle domme allerede er trykt tidligere, dels netop hos Kolderup-Rosenvinge og dels andetsteds. Den helt store nyhedsinteresse har udgivelsen derfor ikke. Men den almindelige historieforskning, især social- og kvindehistorien, får ved denne stort anlagte udgivelse et kildemateriale af dimensioner, som ikke før har foreligget så let tilgængeligt og så vel kommenteret i dansk historievidenskab.

Inger Dübeck

Inger Dübeck: *Købekoner og konkurrence*. (Juristforbundets forlag, 1978). 681 s.

Hovedsigtet med den foreliggende afhandling, der har indbragt forfatteren den juridiske doktorgrad, er at undersøge kvindens retsstilling i erhvervslivet fra senmiddelalderen til midten af det 19. århundrede, men i praksis går undersøgelserne emnemæssigt betydeligt videre, og den sidste del af bogen giver på en lang række områder en analyse af hele den almene erhvervsrets udvikling, og de specielle kvinderetlige problemer træder i denne del stærkt i baggrunden.

Der er anvendt et meget omfattende kildemateriale. Udgangspunktet tages

i lovgivningen fra landskabslovene over recesser og Danske Lov frem til næringsfrihed og 1800-tallets udvidede myndighedslove for kvinder. Dertil er føjet grundige studier i utrykte kilder, der behandler domspraksis og administrativ praksis, især med hensyn til etablering inden for handel og fremstillingsvirksomhed. Hertil kommer dogmehistoriske studier, der ikke blot vurderer, hvorledes danske jurister i tidens løb har bedømt de behandlede emner, men som tillige giver komparative oversigter over engelsk, fransk, tysk, svensk og norsk ret og juridisk diskussion.

Efter en kort indledende redegørelse for undersøgelsens systematik er den resterende del af bogen opdelt i tre hovedafsnit med titlerne myndighed og rådighed, etableringsretten og næringspositionernes grænser.

Afsnittet om myndighed og rådighed har som hovedtema en nærmere fastlæggelse af indholdet af kvindernes myndighed eller mangel på samme. Ved at koncentrere analysen til begreberne habilitet – evnen til at påtage sig formueretlige forpligtelser – og kompetence – rådighed over formue etc. – er det muligt at gennemføre en konsistent analyse og vise et skred i udviklingen fra kvindelig habilitet med begrænset kompetence tidligt i den undersøgte periode til inhabilitet med visse kompetencemodifikationer fra slutningen af det 18. århundrede. Denne fastlæggelse af grænserne for kvindens handlefrihed, som kommer frem i love og bevillinger, giver mulighed for, at kvinden kunne indgå retsgyldige arbejdskontrakter og drive visse former for selvstændig næring, men satte grænser for, hvor omfattende retshandler kvinder, der ikke var enker, kunne indgå uden værgens godkendelse.

Afsnittet om etableringsretten be-

handler dels lavsvæsenets juridiske stilling, dels de måder, hvorpå kongemagten gennem privilegier søgte at omgå lavenes rettigheder og at skaffe udkomme til en række særligt udsatte persongrupper, fattige, enker, soldater m.v. Især i det 18. århundrede kom bevillingspraksis derved til at tjene såvel et statsfinansielt som et socialt formål i modsætning til næringsfrihedslovens formelle bestemmelser i liberalistisk ånd.

Afsnittet med titlen næringspositionernes grænser er mere heterogent. Heri behandles politiret, konkurrenceindskrænkninger og foranstaltninger derimod, og i bredere forstand gennemgås også ældre prisdiskussion i summarisk form. I omtalen af monopoldannelse nævnes, at disse synes Danmark ikke at have kendt i den undersøgte periode. Her savner man en omtale af centraliseringstendenserne i den oversøiske handel, hvor kompagniprivilegierne kunne have givet anledning til en mere modificeret omtale af monopolforhold.

For historikeren vil afhandlingen først og fremmest kunne tjene som en nyttig kommentar og opslagsbog med hensyn til de lovgivningsmæssige sider af de behandlede problemer og som en vurdering af de politiske intentioner bag love og administrative afgørelser. Derimod vil det være betænkeligt ud fra disse formelle rammer at slutte til, hvorledes de faktiske forhold har været for de behandlede samfundsgrupper. Såvel den administrative praksis som domsafsigelserne vedrører kun et hjørne af dagligdagen. For det meste af denne periode er det formodentlig de færreste konflikter, der har aftenet sig i de benyttede kildetyper. De fleste konflikter blev udjævnet på mere uformel vis eller slet ikke løst, fordi den forurettede part anså det for håbløst eller for bekosteligt at gå til myndighe-

derne med sine problemer. Afhandlingen søger på en række områder at opstille visse sociale og økonomiske rammer for gennemgangen, men de er i almindelighed meget generelle og derfor mindre anvendelige til at sætte de mere juridisk prægede aspekter i relief.

Hans Chr. Johansen

Universitas Studii Haffnensis. Stiftelsesdokumenter og Statuetter 1479.

Udgivet ved Jan Pinborg. (Københavns Universitet, 1979) 147 s.

Det er naturligt, at vort ældste universitet vil fejre sit sjældne jubilæum ved at fremhæve de skriftlige minder om stiftelsen af det. De er ikke ukendte, og publikationen bringer ikke noget nyt, men en forbedret udgave med mange fortrin. Sixtus 4.s bulle og universitetets statutter er gengivet i faksimile, og hertil slutter sig de andre stiftelsesdokumenter og andre tekster. Desuden gives ordlyden på tre sprog, på latin og dansk af udgiveren, som dog et enkelt sted har givet ordet til Arild Huitfeldt, og på engelsk af Brian Patrick McGuire. Det sidste sprog markerer den ændring, der er sket i de forløbne 500 år, og i 1479 havde kun latin været nødvendigt; nu er der vist flere, som vil læse den engelske tekst. Jan Pinborgs bog kan med fordel læses i sammenhæng med William Norvins 50 år ældre skildring af universitetets historie indtil reformationen. Den første bringer aktstykkerne med en orienterende indledning, den sidste baggrunden, der er nødvendig for at forstå senmiddelalderens videnskab og dens organisation. Det er fristende også at erindre om E. C. Werlauffs over 100 år gamle skildring af det samme tidsrum, og trods de mange forskelle, der vel lige så meget skyldes de enkelte tids-

aldres afvigende opfattelse som de tre forskeres egne særprægede holdninger til stoffet, kommer der alligevel et helhedsbillede frem.

Det kan vist ikke påstås, at nutiden er meget optaget af at forstå problemerne, som universitetet i sin ældste år søgte at formulere og løse, men fælles for alle tider har selve det alvorlige arbejde været, selv om opgaverne vekslede i tidernes forløb. Fælles for 1479 og 1979 har i det mindste de sparsomme midler været, og det fortjener derfor at fremhæves, at når bogen fremkommer i et udstyr, der svarer til anledningen og emnet, skyldes det en gave fra Egmont H. Petersens Fond. Både for 500 år siden og nu har videnskab måttet støtte sig til donatorers hjælp.

Det ser ud, som om bogen rundt om i udlandet skal berette om universitetet. Publikationer med denne opgave kan tit virke ferske og kedelige, fordi det officielle skal i forgrunden. Jan Pinborg har med held undgået det og skrevet en bog, som ikke bliver stillet til side, men bliver benyttet.

Helge Søgaard

Svend Erik Stybe: *Universitet og Andliv i 500 År.* (G. E. C. Gad, 1979) 215 s.

Bogen omfatter det hele universitets historie gennem et halvt årtusinde, ikke kun et fakultets, og det er vel derfor, at en filosof er udset til forfatter, fordi han i sit fag har forudsætninger for at løse opgaven; det er lykkedes ham udmærket. På den begrænsede plads kan det alene blive en oversigt, der ikke byder noget nyt for den, som allerede kender lidt til sagen; men den, der tidligere er gået forbi emnet, finder en let tilgængelig skildring, hvor brugen af unødvendige fremmedord er undgået, og hvor beretningen om den